

РОЗДІЛ І. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА; ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ

УДК 347.965.42+347.769 [477] [075.8]

DOI <https://doi.org/10.26661/2786-5649-2023-3-01>

АНТРОПОСОЦІОКУЛЬТУРНИЙ КОД МЕДІАЦІЇ ЯК АЛЬТЕРНАТИВИ СУДОЧИНСТВУ

Гаврилюк Р. О.

*докторка юридичних наук, професорка,
завідувачка кафедри публічного права
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
вул. Коцюбинського, 2, Чернівці, Україна
orcid.org/0000-0001-6750-4340
r.havrylyuk@chnu.edu.ua*

Пацурківський П. С.

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри публічного права
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
вул. Коцюбинського, 2, Чернівці, Україна
orcid.org/0000-0001-5081-7842
p.patsurkivskyu@chnu.edu.ua*

Ключові слова: *медіація як альтернатива державному судочинству; антропосоціокультурний код медіації; необхідність подолання розчинення індивідів-особистостей у масах-натовпах; потреба утвердження свободи особи у соціумі; подолання тотального патерналізму в суспільстві; утвердження відповідальності особи за себе; людиноцентристський світоглядний поворот середини – другої половини ХХ ст.; утвердження людиноцентризму як принципу існування держави.*

Науковий інтерес до медіації, починаючи з рубежа ХХ–ХХІ століть, зростає в геометричній прогресії. В центрі уваги дослідників перебувають питання пізнання її природи та властивостей, функціонального потенціалу та національних особливостей його прояву. Чи не найбільш інтенсивно та плідно розробляється проблематика технік і технологій медіації. Водночас спеціальні дослідження її як альтернативи державному судочинству на вітчизняних теренах поки що залишаються поодинокими. Автори статті прагнуть до певної міри заповнити цю прогалину. Безпосередньою **метою статті** є аналіз суспільних передумов, які передували появі медіації як альтернативи державному судочинству у розвинутих суспільствах Заходу та зумовили утвердження її як загальносуспільного інструменту вирішення конфліктів (спорів) у них. **Конкретними задачами статті** є стислий аналіз найгостріших викликів ХХ ст. індивіду-особистості та утвердження людиноцентризму у світі в середині – другій половині ХХ ст. як суспільних ідеологій і практики та передумов появи медіації як альтернативи державному судочинству. За основу **методологічного інструментарію дослідження** взято антропосоціокультурний підхід і загальнонаукові принципи об'єктивності й історизму.

На основі одержаних основних результатів дослідження авторами ограновано наступні висновки: медіація як легітимна та рівноцінна альтернатива державному судочинству належить до складних соціальних конструктів людської діяльності. Для її появи та утвердження були необхідні відповідні передумови, система яких і являє собою антропосоціокультурний код медіації. Ключовими ланками цього коду є: назрілі суспільні потреби у появі медіації як альтернативи державному судочинству, з одного боку, та можливості їх задоволення, з іншого.

До таких потреб, як правило, належить: необхідність подолання повного розчинення індивідів-особистостей в масах-натовпах; потреба утвердження свободи особи в соціумі, яка є ключовою серед усіх потреб; необхідність подолання тотального патерналізму в суспільстві й утвердження відповідальності особи за себе. До чинників другого типу, які уможливили появу медіації в суспільстві як альтернативи державному судочинству у розвинутих зарубіжних суспільствах, належали людиноцентристський світоглядний поворот середини – другої половини ХХ ст. та утвердження людиноцентризму як принципу існування держави в цей же період часу. Наразі в Україні ще триває процес формування останніх чинників. В своїй основі він уже набув незворотного характеру.

THE ANTHROPOSOCIOCULTURAL CODE OF MEDIATION AS AN ALTERNATIVE TO LITIGATION

Havrylyuk R. O.

*Doctor of Law, Professor;
Head of the Department of Public Law
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
Kotsiubynskoho str., 2, Chernivtsi, Ukraine
orcid.org/0000-0001-6750-4340
r.havrylyuk@chnu.edu.ua*

Patsurkivskyy P. S.

*Doctor of Law, Professor;
Professor at the Department of Public Law
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
Kotsiubynskoho str., 2, Chernivtsi, Ukraine
orcid.org/0000-0001-5081-7842
p.patsurkivskyy@chnu.edu.ua*

Key words: *mediation as an alternative to state proceedings; anthroposociocultural code of mediation; the need to overcome the dissolution of individuals in the masses; the need to establish individual freedom in society; overcoming total paternalism in society; establishing individual responsibility for oneself; human-centered worldview turn of the mid- to late twentieth century; establishing human-centeredness as a principle of the state.*

The article deals with the anthroposociocultural code of mediation as an alternative to litigation. Scientific interest in mediation has been growing exponentially since the turn of the twentieth and twenty-first centuries. Researchers focus on the issues of understanding its nature and properties, functional potential and national peculiarities of its manifestation. Perhaps the most intensive and fruitful research is being conducted on mediation techniques and technologies. At the same time, special studies of mediation as an alternative to state proceedings in the domestic context are still rare. The authors of the article seek to fill this gap to some extent. The immediate purpose of the article is to analyze the social prerequisites which preceded the emergence of mediation as an alternative to state proceedings in developed Western societies and led to its establishment as a public instrument for resolving conflicts (disputes) in them. The specific objectives of the article are to briefly analyze the most acute challenges of the twentieth century to the individual personality and the establishment of human-centeredness in the world in the middle – second half of the twentieth century as social ideology and practice and prerequisites for the emergence of mediation as an alternative to state proceedings. The methodological tools of the study are based on the anthroposociocultural approach and the general scientific principles of objectivity and historicism.

Based on the main results of the study, the authors draw the following conclusions: mediation as a legitimate and equivalent alternative to state proceedings belongs to the complex social constructs of human activity. For its emergence and establishment, appropriate prerequisites were necessary, the system of which is the anthroposociocultural code of mediation. The key links in this code are: the urgent social needs for the emergence of mediation as an alternative to state proceedings, on the one hand, and the possibility of satisfying them, on the other. These needs usually include: the need to overcome the complete dissolution of individuals in the masses; the need to establish individual freedom in society, which is the key among all needs; the need to overcome total paternalism in society and to establish individual responsibility for oneself. The second type of factors that made possible the emergence of mediation in society as an alternative to state proceedings in developed foreign societies included the human-centered worldview turn of the mid- to late twentieth century and the establishment of human-centeredness as a principle of state existence in the same period. Currently, Ukraine is still in the process of forming the latter factors. At its core, it has already become irreversible.

Постановка проблеми. У Законі України «Про медіацію» останню визначено як позасудову процедуру врегулювання конфлікту (спору) його сторонами за допомогою медіатора [1]. Зарубіжна доктрина медіації визначає її природу ще більш однозначно – як альтернативу державному судочинству [2; 3; 4; 5; 6]. Все більше схиляється до такої ж точки зору й українська доктрина медіації [7; 8]. Однак медіація, не дивлячись на те, що вона як феномен людської цивілізації є її ровесницею, далеко не відразу стала альтернативою державному судочинству. Для цього виявилось необхідним визрівання відповідних суспільних умов. У розвинутих суспільствах світу такі умови сформувалися в середині – другій половині ХХ ст. В Україні лише наразі завершується процес її визрівання.

Ступінь наукової розробки проблеми. Науковий інтерес до медіації, починаючи з рубежа ХХ–ХХІ століть, зростає в геометричній прогресії. В центрі уваги дослідників перебувають питання пізнання її природи та властивостей, функціонального потенціалу та національних особливостей його прояву. Чи не найбільш інтенсивно та плідно розробляється проблематика технік і технологій медіації. Водночас спеціальні дослідження її як альтернативи державному судочинству на вітчизняних теренах поки що залишаються поодинокими [9]. Автори статті прагнуть до певної міри заповнити цю прогалину.

Зокрема, безпосередньою **метою статті** є аналіз суспільних передумов, які передували появі медіації як альтернативи державному судочинству у розвинутих суспільствах Заходу та зумовили утвердження її як загальносуспільного інструменту вирішення конфлік-

тів (спорів) у них. **Конкретними задачами статті** є стислий аналіз найгостріших викликів ХХ ст. індивіду-особистості та утвердження людиноцентризму у світі в середині – другій половині ХХ ст. як суспільних ідеологій і практики та передумов появи медіації як альтернативи державному судочинству.

За основу **методологічного інструментарію дослідження** взято антропосоціокультурний підхід і загальнонаукові принципи об'єктивності й історизму.

Виклад основних результатів дослідження. В ряду найгостріших викликів ХХ ст. індивіду-особистості чи не найзлободеннішою виявилася потреба подолання розчинення індивіда-особистості в масі-натовпі. Це було зумовлено системою чинників. Передусім, як довела у своєму спеціальному дослідженні Ганна Арендт, становище особистості в суспільстві належить до інтегральних критеріїв міри цивілізаційного поступу людства і його подальших історичних перспектив [10]. В іншому своєму фундаментальному дослідженні вона обґрунтувала, що це становище особистості в суспільстві внаслідок домінування у Європі в 30-х – першій половині 40-х років ХХ ст. тоталітарних держав, передусім гітлерівської Німеччини та сталінського срср, виявилось жахливим – індивіди-особистості були свідомо перетворені завдяки тотальному насильству над ними у маси-натовпи, стали знекоріненими та непотрібними [11, с. 520].

Деніел Коулмен у дослідженні «Емоційний інтелект» пояснює таку глибину і силу руйнування особистості тоталітарними державами тим, що жертви державного насильства, на відміну від жертв природних катаклізмів, відчувають, що їх

обрали у такій ролі спеціально. Внаслідок тоталітарних практик соціум перетворюється на небезпечне місце, де одні люди стали потенційною загрозою іншим людям, перетворилися із суб'єктів в об'єкти впливу [12].

Тільки зовнішні по відношенню до індивідів чинники неспроможні подолати таке відчуження індивідів один від одного та від соціуму в цілому. Лише індивіди-особистості, як продемонстрував історичний досвід, при сприянні зовнішніх чинників через відродження притаманної їм за їх же природою суб'єктності спроможні подолати тотальне знеособлення суспільств, повернути втрачену суб'єктність. Цей же досвід переконує, що одним із найдієвіших інструментів останнього є медіація.

Поряд із подоланням розчинення індивіда-особистості у масі-натовпі як ключовою проблемою посттоталітарного суспільства не менш злободенно та гостро заявила про себе потреба утвердження свободи особи у суспільстві. Це взаємозумовлені чинники. Так само, як природно для індивіда бути особистістю, не менш природна для нього і його свобода. Більше того, як пояснює Ларс Свендсен, поняття *свободи* є граничним та відображає таке ж граничне явище людського буття [13, с. 177–180].

Фрідріх Гаск у дослідженні «Конституція свободи» пояснює феномен свободи як явище політичне, тобто, суспільно зумовлене і зводить його квінтесенцію до відсутності примусу [14, с. 139]. Саме на таку свободу завжди спрагли зі зрозумілих причин в першу чергу індивіди посттоталітарних суспільств.

Відповідно до посткласичного дискурсу свободи, зокрема, доктрини практичної філософії, людська свобода виступає можливістю та умовою водночас буття індивіда особою, подолання його розчинення в масі-натовпі через здатність індивіда розрізняти добро і зло [15]. Однак само по собі це не відбувається в посттоталітарному суспільстві. Адже тоталітаризм, як резонно зауважує Г.Аренд, руйнує індивідуальність, тобто, людську спонтанність, спроможність людини розпочинати щось нове, спираючись на власні ресурси [11, с. 489], вибудовуючи цим самим своєрідне замкнуте коло, вирватися з якого самотужки індивід неспроможний.

Інструментом подолання вищезазначеного парадоксу посттоталітарних соціумів постає демократія. Реалізація вищезазначеного завдання не є її власною функцією. Більше того, демократія у природних умовах сама є наслідком людської спонтанності. Однак у посттоталітарних суспільствах тільки їй під силу відродити і запустити заново *perpetum mobile* спонтанності індивідів. Буттєвою основою демократії виступають реальні співвідношення свободи і рівності можливостей суб'єктів суспільних відносин, в першу

чергу індивідів як визначальних суспільних цінностей. При цьому свобода є атрибутивною (внутрішньою) властивістю індивіда. Вона об'єктивно захищена його природою, оскільки індивід-особистість можливий тільки у свободі.

Рівність можливостей – це зовнішній відносно індивіда чинник. Ця рівність в принципі захищена правами людини, оскільки за природою усі люди рівні у своїх правах. Співвідношення між собою міри свободи індивіда та міри його можливостей у соціумі незмінно динамічне та щоразу різне, оскільки воно щоразу залежить, яка із двох можливих пар цього явища – можливість/необхідність або можливість/неможливість – виявиться реалізованою щоразу в бутті відповідного індивіда. Це залежить від збігу сукупності чинників, як закономірних, так і випадкових. Звідси для одних індивідів набуває буттєвої реальності пара можливість/необхідність, тоді як для інших можливість/неможливість.

Демократія у такий спосіб породжує та мультиплікує в соціумі перепад потенціалів, напруження, спори та конфлікти між індивідами та їх групами. Внаслідок цього суспільні відносини набувають буттєвої динаміки, людиномірного сенсу, що своєю чергою, спонукає різних індивідів-особистостей в неоднаковій мірі до подолання їх розчинення у масі-натовпі і запуску індивідуальних (власних) спонтанних програм буття собою у соціумі. До речі, саме в цьому полягає основний парадокс демократії.

Очікуваною особливістю демократії є перманентне та кратне наростання конфліктів (спорів) у суспільстві, кардинальна зміна їх природи із переважно публічних у переважно приватні. Традиційне державне судочинство виявляється неспроможним врегулювати невпинно зростаючу у геометричній прогресії лавину цих якісно нових для нього конфліктів (спорів). Це об'єктивно спонукає індивідів-особистостей та цілі їх групи до врегулювання цих конфліктів (спорів) власними зусиллями за допомогою посередників, що згодом дістало назву медіації.

Тобто, медіація передусім є наслідком укорінення демократії у суспільстві. З іншого боку, вона виступає інструментом та умовою поглиблення й урізноманітнення медіації. Врегулювання конфліктів (спорів) їх сторонами при посередництві медіатора має одним зі своїх найфундаментальніших наслідків перманентну глибинну (латентну) мутацію соціуму із середини, руйнуючи його посттоталітарну структуру та продукуючи натовмість нову. Це явище, як зазначав свого часу щодо аналогічних за змістом економічних процесів Й.А.Шумпетер, є за його природою творчим руйнуванням застарілої соціальної сфери і виступає потужним чинником соціального прогресу. Кризь

нього чітко проступає антропосоціокультурний код медіації як альтернативи державному судочинству.

Ще одним важливим структурним елементом цього коду виявилася в середині – другій половині XX ст. необхідність подолання патерналізму й утвердження персональної відповідальності особи за себе. У повоєнних посттоталітарних суспільствах сформувався гострий суспільний запит на подолання патерналізму та відродження суб'єктності індивідів. Він був реакцією на повсюдно укорінені в тоталітарних соціумах світоглядну й методологічну парадигми патерналізму, які виходили як із даності з того, що індивід сам не здатний визначити власні потреби і тільки державі це під силу, але це не є її прямим обов'язком, лише може бути милістю з її боку. Більше того, на практиці патерналізм тоталітарних держав не визнає за індивідами навіть обов'язків у їх цивілізованому розумінні, крім єдиного обов'язку – визнавати владу суверена і безумовно підкорятися їй.

Зі зникненням у Європі більшості тоталітарних держав ще в середині XX ст. перестали існувати прямі джерела тотального відтворення патерналізму як світогляду і суспільних практик у їх найантигуманніших проявах. Але набута суспільствами колишніх тоталітарних держав звичка очікування благ та порятунку від держави і надалі паралізувала їх волю і волю їх індивідів, їх віру у себе. Цим самим фактично збувалося пророче передбачення Г. Арендт, висловлене нею у її фундаментальному дослідженні «Джерела тоталітаризму», відповідно до якого справжні труднощі посттоталітарних суспільств, породжені посттоталітарними їх попередниками, на всю силу проявляться лише тоді, коли тоталітаризм уже відійде в минуле [11, с. 513].

На чільне місце серед таких труднощів вона ставила розвинуту тоталітарною державою в індивідів їх схильність до примушування себе на основі «тиранії логічності» до перманентних патерналістських очікувань та до нескінченного приглушення ними в собі їх спонтанності, їх природженої здатності починати щось нове. «Цим підпорядкуванням, – підкреслює Г. Арендт, – людина зраджує свою внутрішню свободу так само, як вона зрікається свободи пересування, скоряючись зовнішній тиранії» [11, с. 527]. «Як терор навіть у передтоталітарній, просто тиранічній формі руйнує всі взаємини між людьми, – резюмувала вона, – так і самопримус ідеологічного мислення руйнує всі зв'язки з реальністю» [11, с. 527].

Інакше кажучи, перед посттоталітарними соціумами вкрай гостро постала потреба відшукати невідкладний вихід із замкнутого кола патерналістської ідеологічної їх самоприреченості на

пасивне очікування ними благ від держави і жертвовного зречення їх індивідів від їх власної спонтанності і свободи, допомогти останнім відновити їх зв'язок з реальністю. Тим більше, що посттоталітарні держави уже не перебирали на себе ролі патерналістських опікунів індивідів, а залишали їх напризволяще. Останнє зумовлювалося тим, що ці держави мали відмінну природу від природи своїх попередниць, найприкметнішою рисою якої став еклектизм.

За даних умов індивідам випало покладатися в задоволенні їх буттєвих потреб, як і у вирішенні буттєвих конфліктів (спорів) між ними, на самих себе. Медіація і тут виявилася дієвим інструментом. Вона неочікувано стала для індивідів посттоталітарних соціумів безальтернативною перспективою та реальністю водночас. Історичний досвід переконує, що в усіх посттоталітарних соціумах в середині – другій половині XX ст. визрів потужний суспільний запит на медіацію як на засіб подолання патерналізму й утвердження персональної відповідальності індивідів за себе.

Більше того, аналіз суспільної практики переконує, що впровадження медіації у суспільно відчутних масштабах також передбачало гостру потребу у зміні суб'єктності індивідів в цілому, а не лише у сфері особистої відповідальності. Останнє було неможливим без подолання укоріненого в суспільствах впродовж тривалого попереднього історичного періоду панування субстанційних держав державоцентризму як системоутворюючої цінності та замінили його людиноцентризмом як базовою цінністю. Йдеться передусім про потребу у людиноцентристському світоглядному повороті.

Чи були наявними підстави на середину XX ст. очікувати на такий поворот? Відповідь на це надзвичайно складне світоглядне та пізнавальне в цілому питання дає аналіз з позицій антропосоціокультурного підходу співвідношення держави та людини як феноменів дійсності. Відповідно до такого аналізу не людина буттєво укорінена в державі, а навпаки – держава онтологічно укорінена в людині, у її природі та природі її потреб [16, с. 99–112]. Держава з пізнавальних позицій цього підходу є технологією людини, засобом і способом втілення ідеї людини. А будучи технологією людини, держава не має і не може мати в принципі власного буттєвого укорінення. Буттєве укорінення є винятковою прерогативою людини. Воно було спотворене у рефлексивному сприйнятті суспільної дійсності на тривалий історичний період часу пізньоантичним (давньоримським) світоглядним поворотом.

Повернення до людиноцентризму як сенсу і парадигмальної матриці цивілізаційного поступу людства в середині – другій половині XX ст. стало

принциповою відповіддю передусім прогресивних суспільств Заходу на остаточну дискредитацію внаслідок антилюдських практик тоталітарних держав ідеї держави як ключової суспільної цінності. Окрім того, людиноцентризм постав також як закономірний наслідок тектонічних змін у суб'єктивності індивідів, які знову рефлексивно усвідомили себе і стали де-факто основними творцями історії. Це мало своїм наслідком, як зазначав згодом Ч. Тейлор, парадигмальні зміни у «соціальному уявленні». Під останнім він розуміє спосіб дотеоретичного уявлення індивідами-особистостями їх буття в соціумі. Це їх уявлення, на його думку, багатоаспектне і відображає як реальний стан справ у соціумі, передусім в соціально-політичній сфері, так і передбачає елементи майбутнього [17, р. 172].

Засобами художнього відображення дійсності надзвичайно емно і влучно схопив та виразив квінтесенцію людиноцентристського світоглядного повороту Жан-Поль Сартр у п'єсі «Мухи». Її герой Орест втілює уже нову – посттоталітарну людину, яка повністю не має страху перед богом Юпітером, котрий уособлює державу, перед можливим покаранням за свої вчинки. Він усвідомлює власну свободу та позбавлений деморалізуючого впливу традиції етатизму. Автор п'єси Ж.-П. Сартр устами свого героя резюмує, що поки люди боятимуться Юпітера, котрий вболіває не просто за порядок у світі, а за встановлений ним особисто порядок і забуватимуть зазирнути у самих себе, триматиметься його влада. На думку Ореста, в цьому й полягає парадокс влади богів та можновладців, поки люди зазвичай не усвідомлюють, що вони самі і є свобода [18].

Тобто, людиноцентристський світоглядний поворот середини – другої половини ХХ ст. у якості свого ключового досягнення мав повернення суб'єктності індивідам-особистостям посттоталітарних соціумів, усвідомлення ними власного буттєвого укорінення у світі як його основи та власного буття у свободі. Із покірною державі-Богу впродовж усього історичного періоду тотального панування етатизму індивід перетворився в самодостатню особистість, переповнену усвідомленням самоцінності та спраглу до самоутвердження і самореалізації, спроможну самостійно захистити власну людську гідність. Це був новий історичний тип індивіда-особистості. Він усвідомив та відчув всю повноту особистої відповідальності за себе та за Іншого, з ким йому випало реалізовувати власні життєві проекти. У такого індивіда-особистості не могла не з'явитися непереборна потреба у самостійному врегулюванні його буттєвих конфліктів (спорів) з Іншим за допомогою неупередженого посередника.

Таким чином, поява індивіда-особистості нового історичного типу, що стало безпосереднім

наслідком людиноцентристського світоглядного повороту середини – другої половини ХХ ст., виявилась одним із основоположних елементів антропосоціокультурного коду медіації як альтернативи державному судочинству. Це був завершальний за його природою етап формування суспільних передумов для появи не лише альтернативного, але й рівноцінного за його суспільним статусом державному судочинству способу врегулювання конфліктів (спорів) між суб'єктами інтерсуб'єктних відносин – медіації.

Державу людиноцентристський світоглядний поворот ХХ ст., навпаки, позбавив її попереднього статусу *ходи Бога по землі*, яким вона, за словами Г. Гегеля, володіла одвічно і прирівняв її до одного із суспільних інструментів реалізації найважливішого в людській історії проекту – *Людина – міра усіх речей*. Принципово важливе значення мала також та обставина, що вищезазначений людиноцентристський світоглядний поворот в докорінно інших історичних умовах у порівнянні з тими, що існували у період Осьового часу еволюції людства, заново відкрив для індивідів-особистостей укорінення держави та її властивостей у них самих. Цим самим було визнано на вирішальну міру відповідальності їх самих за якість держави, яку вони творять.

Людиноцентристський світоглядний поворот фундаментально змінив не лише індивіда-особистість, але й державу. Це була ще одна парадигмального значення передумова, що робила можливою появу медіації як альтернативи державному судочинству у врегулюванні конфліктів (спорів) суб'єктів суспільних відносин. Цей поворот утвердив новий принцип існування цивілізованої держави – людиноцентризм. Останній належить до числа тих феноменів, які Густав Радбрух називав більш авторитетними, «ніж будь-який юридичний припис. В цьому випадку закон, який суперечить такому принципу, – за словами Г. Радбруха, – не діє. Подібно роду принципи, – резюмував він, – називають природним правом» [19, s. 78–79].

Постання на місці колишніх тоталітарних держав їх посттоталітарних наступниць аж ніяк не призводило до автоматичного набуття ними природно-правових якостей державного устрою й функціонування. Жодна з них, як влучно зауважив свого часу П'єр-Анрі Тейтжен, не втратила потенційної схильності до завуальованого зловживання владою у власних інтересах, яке він називав «резонанс держави» [20]. Конкретних проявів таких «резонансів держави» у практиці кожної держави безліч.

До прикладу, в історії новітньої Української держави це класично проявилось у зв'язку з її приєднанням до Європейської конвенції з людських прав і основоположних свобод (далі – ЄКПЛ).

Так, під час розгляду даного питання на пленарному засіданні Верховної Ради України воно двічі було провалене вітчизняними парламентарями і тільки з третьої спроби завдяки задіяним «інструментам впливу» це питання було проголосовано позитивно. Проте боротьба прогресивної частини українського політикуму за належне оприлюднення цього Закону тривала ще три з половиною роки [21]. Саме подібне явище «діяти в інтересах держави» А.Тайтгент і називав «резонансом держави».

Найбільш систематичні і цілеспрямовані пошуки ефективних інструментів утвердження людиноцентризму як принципу існування держави, в тім числі ефективних запобіжників «резонансу держави» у зарубіжних цивілізованих державах охопили собою період з часу ухвалення Статуту ООН у 1945 р. до прийняття у 1996 р. Організацією Об'єднаних Націй Міжнародного пакту про політичні і громадянські права і Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права. Особливе місце в цілому ряду цих інструментів посідають Всесвітня декларація людських прав ООН та Європейська конвенція з людських прав і основоположних свобод. Основним знаряддям досягнення вищезазначеної мети, як зазначають авторитетні фахівці, виявилася людська гідність [23, р. 26].

Принагідно зазначимо, що найефективнішим серед відомих інструментів реального утвердження людиноцентризму як принципу існування держави закріплено у ЄКПЛ, на виконання положень якої було створено Радою Європи Європейський Суд з людських прав (далі – ЄСПЛ) виявився суд. Саме за його допомогою досягається дієвий захист людських прав у всіх державах-сторонах ЄСПЛ. Один із колишніх очільників ЄСПЛ Люціус Вільдгабер, до прикладу, переконаний, що ключовим досягненням ЄСПЛ є зобов'язальна сила його рішень. Водночас він у своєму дослідженні не закриває очі і на факт того, що все ж таки деякі держави схиляються інколи до визнання за усіма людськими конвенційними правами статусу «м'якого права». Це є ще один із безлічі проявів так званого «резону держави», про який йшлося вище. На думку Л. Вільдгабера, фактично це є ніщо інше, як накладення своєрід-

ного вето владою відповідної держави на конвенційні права людини [24]. Зазвичай це є наслідком тоталітарного переродження такої держави. Як відомо, у 2015 р. до такого вето вдалася росія.

Отже, у демократичних суспільствах Європи та світу, в тім числі і тих, що постали як пост-тоталітарні держави, поступово, починаючи із середини ХХ ст., утвердився людиноцентризм як принцип існування держави. Його квінтесенція полягає у зв'язаності держави людськими правами, в перетворенні їх в основоположний юридичний обов'язок держави, в сенс усього змісту діяльності держави та її існування. Як переконує історичний досвід, лише держави такого типу створюють необхідні умови для появи та розвитку медіації як альтернативи державному судочинству. Людиноцентризм як принцип існування держави є однією з вирішальних ланок антропосоціокультурного коду медіації, передумовою для настання історичної епохи медіації.

Висновки. Медіація як легітимна та рівноцінна альтернатива державному судочинству належить до складних соціальних конструктів людської діяльності. Для її появи та утвердження були необхідні відповідні передумови, система яких і являє собою антропосоціокультурний код медіації. Ключовими ланками цього коду є: назрілі суспільні потреби у появі медіації як альтернативи державному судочинству, з одного боку, та можливості їх задоволення, з іншого. До таких потреб, як правило, належить: необхідність подолання повного розчинення індивідів-особистостей в масах-натовпах; потреба утвердження свободи особи в соціумі, яка є ключовою серед усіх потреб; необхідність подолання тотального патерналізму в суспільстві й утвердження відповідальності особи за себе. До чинників другого типу, які уможливили появу медіації в суспільстві як альтернативи державному судочинству у розвинутих зарубіжних суспільствах, належали людиноцентристський світоглядний поворот середини – другої половини ХХ ст. та утвердження людиноцентризму як принципу існування держави в цей же період часу. Наразі в Україні ще триває процес формування останніх чинників. В своїй основі він уже набув незворотного характеру.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про медіацію. Закон України від 16 листопада 2021 року № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>
2. Marshall B. Rosenberg. Nonviolent communication. A Language of Life. Encinitas: Puddle Dancer Press. 2003. 220 p.
3. Christine Tappolet, Emotions, Values and Agency/ First Edition published in 2016, New York : Oxford University Press, 2017. 232 p.
4. Dovidio, John F., Zomeran, Martijn van, Oxford handbook of the human essence / edited by John F. Dovidio, Martijn van Zomeran. New York : Oxford University Press, 2018. 304 p.
5. Elliott, Kevin Christopher, A tapestry of values : an introduction to values in science / First edition. New York: Oxford University Press, 2016. 212 p.

6. Fieke Harinck, Daniel Druckman, Values and Interests: Impacts of Affirming the Other and Mediation on Settlements // *Group Decision and Negotiation* (2019) 28:453–474 <https://doi.org/10.1007/s10726-019-09620-x>
7. Мазаракі Н. А. Медіація в Україні: теорія та практика : монографія. Інститут законодавства Верховної Ради України. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 276 с.
8. Гаврилюк Р. О., Пацурківський П. С. Медіація як цінність : монографія. Чернівці : Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2023. 466 с.
9. Руслана Гаврилюк, Петро Пацурківський. Правосуддя та медіація як конкурентні взаємодоповнюючі системи вирішення конфліктів (спорів) у суспільстві. *Право України*. 2022. № 2. С. 143–160.
10. Арндт Ганна. Становище людини. Пер. з англ. Марія Зубицька. Жовква : Вид. ОО.Василян Місіонер. 1999. 255 с.
11. Арндт Х. Джерела тоталітаризму. Пер. з англ. Київ : Дух і Літера. 2002. 575 с.
12. Коулмен Д. Емоційний інтелект / пер. з англ. С.-Л. Гумецької. Харків : Віват. 2018. 512 с.
13. Свендсен Л. Фр. Г. Філософія свободи. Пер. з норв. Львів: Вид. Анетти Антоненко; Київ : Ніка-Центр. 2016. 336 с.
14. Гаєк Ф. А. Конституція свободи. Пер. з англ. Мирослави Олійник та Андрія Коромішина. Львів : Літопис. 2002. 556 с.
15. Joseph R. The Morality of Freedom. New York. Oxford : Oxford University Press Inc., 1986. 455 p.
16. Еліас Н. Процес цивілізації. Соціологічні і психологічні дослідження. Пер. з нім. О. Логвиненко. Київ : Вид. дім «Альтернативи». 2003. 670 с.
17. Taylor Ch. A Secular Age. Cambridge, Massachusetts, London : The Belknap Press of Harvard University Press. 2007. 875 p.
18. J.-P. Sartre. Huis clos et des mouches. Paris : Gallimard. 1966. 56 s.
19. Radbruch Gustav. Fünf Minuten Rechtsphilosophie. // Gesamtausgabe. Hrsg. von Arthur Kaufmann. Heidelberg: Müller. *Juristischer Verlag*. Band 3. Rechtsphilosophie. 3. Bearb. von Winfried Hassemer. 1990.
20. Mowbray A. Cases, Materials, and Commentary on the European Convention on Human Rights. 3^{ed}. Oxford, 2012. (Collected Edition of the «Travaux Préparatoires», vol. 1. The Hague, 1975.
21. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. Закон України від 7.07.1997 № 475/97-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80#Text>
22. Карпачова Н. Європейська конвенція з прав людини- фундамент формування захисту прав людини в Україні. *Право України*. 2017. № 4. С. 34–55.
23. Wiktor Osiatynski. Human Rights and Their Limits. Cambridge : Cambridge Univ. Press, 2009. 262 p.
24. Wildhaber L. Rethinking the European Court of Human Rights // *The European Court of Human Rights between Law and Politics* / ed. by J. C. Hersen and M. R. Madsen. Oxford, 2013. 256 p.

REFERENCES

1. Pro mediatsiiu. Zakon Ukrainy vid 16 lystopada 2021 roku № 1875-IX. [About mediation. Law of Ukraine] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> [in Ukrainian]
2. Marshall B. Rosenberg. Nonviolent communication. A Language of Life. Encinitas : Puddle Dancer Press. 2003. 220 p. [in English]
3. Christine Tappolet, Emotions, Values and Agency/ First Edition published in 2016, New York : Oxford University Press, 2017. 232 p. [in English]
4. Dovidio, John F., Zomerен, Martijn van, Oxford handbook of the human essence / edited by John F. Dovidio, Martijn van Zomerен. New York : Oxford University Press, 2018. 304 p. [in English]
5. Elliott, Kevin Christopher, A tapestry of values : an introduction to values in science / First edition. New York : Oxford University Press, 2016. 212 p. [In English]
6. Fieke Harinck, Daniel Druckman, Values and Interests: Impacts of Affirming the Other and Mediation on Settlements // *Group Decision and Negotiation* (2019) 28:453–474 <https://doi.org/10.1007/s10726-019-09620-x> [in English]
7. Mazaraki N. A. Mediatsiia v Ukraini: teoriia ta praktyka : monohrafiia. [Mediation in Ukraine: theory and practice : monograph]. Instytut zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy. Kyiv : Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t, 2018. 276 s. [in Ukrainian]
8. Havrylyuk R.O., Patsurkivskyy P.S. Mediatsiia yak tsinnist: monohrafiia [Mediation as a value: a monograph]. Chernivtsi: Chernivetskyi natsionalnyi universytet imeni Yuriiia Fedkovycha, 2023. 466 s. [in Ukrainian]
9. Ruslana Havrylyuk, Petro Patsurkivskyy. Pravosuddia ta mediatsiia yak konkurentni vzaemodopovniuiuchi systemy vyrishennia konfliktiv (sporiv) u suspilstvi [Justice and mediation as competitive and complementary systems of conflict (dispute) resolution in society]. *Pravo Ukrainy*. 2022. № 2. S. 143–160. [in Ukrainian]

10. Arendt Hanna. Stanovyshche liudyny. Per. z anhl. Mariia Zubytska. Zhovkva : Vyd. OO.Vasyliian Misioner. 1999. 255 s. [in Ukrainian]
11. Arendt Kh. Dzhherela totalitaryzmu. Per. z anhl. Kyiv : Dukh i Litera. 2002. 575 s. [in Ukrainian]
12. Koulmen D. Emotsiinyi intelekt. Per. z anhl. S.-L.Humetskoi. Kharkiv : Vivat. 2018. 512 s. [in Ukrainian]
13. Svendsen L. Fr. H. Filosofii svobody. Per. z norv. Lviv : Vyd. Anetty Antonenko ; Kyiv : Nika-Tsentr. 2016. 336 s. [in Ukrainian]
14. Haiek F. A. Konstytutsiia svobody. Per. z anhl. Myroslavy Oliinyk ta Andriia Koromyshyna. Lviv : Litopys. 2002. 556 s. [in Ukrainian]
15. Joseph R. The Morality of Freedom. New York. Oxford : Oxford University Press Inc., 1986. 455 p. [in English]
16. Elias N. Protses tsyvilizatsii. Sotsiolohichni i psykholohichni doslidzhennia. Per. z nim. O. Lohvynenko. Kyiv : Vyd. dim «Alternatyvy». 2003. 670 s. [in Ukrainian]
17. Taylor Ch. A Secular Age. Cambridge, Massachusetts, London : The Belknap Press of Harvard University Press. 2007. 875 p. [in English]
18. J.-P. Sartre. Huis clos et des mouches. Paris : Gallimard. 1966. 56 s. [in French]
19. Radbruch Gustav. Fünf Minuten Rechtsphilosophie // Gesamtausgabe. Hrsg. von Arthur Kaufmann. Heidelberg: Müller. *Juristischer Verlag*. Band 3. Rechtsphilosophie. 3 Bearb. von Winfried Hassemer. 1990. [in German]
20. Mowbray A. Cases, Materials, and Commentary on the European Convention on Human Rights. 3ed. Oxford, 2012. (Collected Edition of the «Travaux Préparatoires», vol. 1. The Hague, 1975. [in English]
21. Pro ratyfikatsiiu Konventsii pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod 1950 roku. Zakon Ukrainy vid 7.07.1997 № 475/97-VR. [On ratification of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms of 1950. Law of Ukraine]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian]
22. Karpachova N. Yevropeiska konventsiiia z prav liudyny- fundament formuvannia zakhystu prav liudyny v Ukraini [The European Convention on Human Rights is the foundation of human rights protection in Ukraine]. *Pravo Ukrainy*. 2017. № 4. S. 34–55. [in Ukrainian]
23. Wiktor Osiatynski. Human Rights and Their Limits. Cambridge : Cambridge Univ. Press, 2009. 262 p. [in English]
24. Wildhaber L. Rethinking the European Court of Human Rights // The European Court of Human Rights between Law and Politics / ed. by J. C. Hersen and M. R. Madsen. Oxford, 2013. 256 p. [in English]